

Voer je gelezen

51 mythes over wat goed zou zijn voor de economie, Mirjam de Rijk, ISBN 9789046820377, Uitgeverij Nieuw Amsterdam, 2015, €19,95, 208 pagina's.

Welkome economische bijsluiter

'Een goede econoom beoordeelt een voorstel niet louter op hun gevolgen op de korte, maar ook op de lange termijn. Hij betreft in zijn analyse niet enkel de belangen van één groep, maar van alle relevante groepen'. Deze stelregel hanteerde Henry Hazlitt in zijn 'Economics in one lesson' uit 1946, een handboek dat in de Angelsaksische wereld een klassieke status verworven heeft. Uit onvrede met alle kortzichtige en incomplete economentaal die hij om zich heen zag, demonstreerde de Amerikaan in uiteenlopende contexten zijn gulden economenregel.

Waar de libertarische Hazlitt zich vooral stoorde aan dwaalredeneringen uit keynesiaanse en socialistische hoek, richtte Ha-Jo Chang zijn pijlen een kleine zeventig jaar later vooral op vrijemarktdogma's in zijn '23 dingen die ze je niet vertellen over het kapitalisme' (2012). Ondanks de grote onderlinge verschillen hebben deze twee economen een gezamenlijk doel: het vak economie redden van onzorgvuldig taalgebruik en overhaaste conclusies. In het Nederlands taalgebied vinden we deze ambitie in generieke vorm terug in de handzame publicaties van De Argumentenfabriek, waarbij een titel als 'Groeiland' (2014) van Kalshoven specifiek op economisch redeneren gericht is.

In deze traditie van economische alfabetisering is Mirjam de Rijks '51 mythes' een welkome aanwinst. Met een sterke focus op de Nederlandse economie en bijbehorende debatten fileert zij aan de hand van zes overkoepelende thema's - wat is economie, arbeidsmarkt, overheid, ongelijkheid, de crisis en Europa - 51 economische gemeenplaatsen. Aan het eind van ieder thema presenteert De Rijk haar eigen visie en aanbevelingen op dit terrein.

Scherpe analyse

Het denkgereedschap dat zij bij deze

exercitie hanteert is divers en scherp. Bij mythes die het gevolg zijn van economisch taalgebruik dat meer vragen oproept dan beantwoordt, zoals 'hervormingen zijn goed voor de economie', biedt de auteur een scherpe conceptuele blik: wat voor hervormingen? Goed voor én volgens wie eigenlijk? Maar ook bij uitspraken die vooral om een empirische bevestiging of weerlegging vragen, wordt door een even indrukwekkende als actuele verzameling onderzoeken zin van onzin gescheiden. De vraag of lastenverlichting voor meer of minder werk zorgt, is bijvoorbeeld alleen door zorgvuldig onderzoek te beslechten, en zonder uitzondering heeft De Rijk hier steeds het passende rapport of de relevante econoom bij de hand.

Verrijking

Dat laatste maakt het boek niet alleen geschikt voor de docent die met zijn klas scherper economisch wil leren denken, maar ook voor eenieder die op zoek is naar cruciale achtergrondinformatie om een weloverwogen standpunt in te kunnen nemen bij actuele economische vraagstukken. Waar Chang, een auteur die De Rijk uitdrukkelijk als inspiratiebron noemt, duidelijk een mondiale invalshoek kiest, is dit boek met scherpe analyses van de aannames achter modellen van het CPB of de rapporten van de WRR zeker voor de Nederlandse lezer

een verrijking. Een register in combinatie met suggesties voor verder lezen maken dit boek ook geschikt als wegwijzer voor het verrichten van economisch vervolgonderzoek in de schoolpraktijk, zoals het maken van een profielwerkstuk.

En dat terwijl het boek een wat stroeve start maakt. Door in twee pagina's maar liefst zes economen zeer beknopt aan te halen om de lezer te overtuigen dat economie over meer gaat dan alleen maar geld, krijgt de lezer even de indruk te zijn beland in een weinig verhelderende recordpoging economische namedropping. Maar al heel snel blijkt dat dit boek de lezer zo veel meer te bieden heeft. Dat blijkt bijvoorbeeld bij het thema 'arbeidsmarkt'. Daar constateert De Rijk dat in de discussies rondom werkgelegenheidsbeleid sommige oplossingen een 'pavlovreactie' teweeg brengen bij deelnemers aan het economisch debat. Zonder noemenswaardige analyse of onderzoeken worden zaken als loonmatiging of lastenverlichting toegejuicht en voorstellen als arbeidstijdverkorting of een grotere overheid categorisch afgewezen.

Vanzelfsprekend?

Het knappe is dat de auteur ook een verdienstelijke poging doet om te achterhalen hoe deze stellingen hebben kunnen uitgroeien tot quasi-vanzelfsprekendheden. Zo wijst zij bijvoorbeeld op de aanname van volledige werkgelegenheid en een krachtige rol voor het prijsmechanisme bij evenwichtsherstel op de arbeidsmarkt in de CPB modellen. De op deze modellen gebaseerde beleidsvoorstellen worden door deelnemers in het economisch debat vaak zonder de gepaste nuance als universele waarheid geïnterpreteerd en gepresenteerd. De vraag of deze modelassumpties ook passend zijn voor het stadium waarop de economie op dat moment in verkeerd, wordt vaak niet meer gesteld.

Framing

Bovendien excelleert De Rijk in het blootleggen van de framing van bepaalde thema's. Door het bejubelen van een stijgende AEX-index door bepaalde media alsof het om sportprestaties gaat en het steeds spreken over de overheidsfinanciën als een uitvergroott huishoudboekje, kan de argeloze economische luisteraar makkelijk op het verkeerde been worden gezet. Ook het Duitse

Voor je gelezen

werkgelegenheidswonder wordt feilloos doorgeprikt met het fijntjes wijzen op de éénuursbanen die het mooie weer maken in deze statistiek. Door te wijzen op de soms tegengestelde belangen tussen het MKB (met name gericht op binnenlandse afzet, en dus gebaat bij hoge lonen) en multinationals (gericht op export, en dus eerder een voorstander van loonmatiging) toont de schrijfster aan dat zelfs schijnbaar monolithische begrippen als 'het bedrijfsleven' poreus zijn, en dus eigenlijk niet kunnen dienen als bouwstenen voor een heldere analyse. De auteur schroomt er ook niet voor om daar zelf nieuwe, prikkelende frames tegenover te plaatsen. Onderwijs wordt door haar niet als een investering in menselijk kapitaal beschouwd, ook eerder als een positioneel goed: het vergroot vooral je kansen op goed werk ten opzichte van anderen. Arbeidsmarktbeleid is vooral gericht op het hervreiden van bestaande banen in plaats van het scheppen van nieuwe banen. Ook maakt zij aannemelijk dat als vanzelfsprekendheden ingesleten economische

relaties ('economische groei leidt tot meer werkgelegenheid', 'renteverlagingen jagen de bestedingen aan') in het huidige tijdsgewricht aan een revisie toe zijn. En in het verlengde daarvan de op deze aannames stoelende beleidsvoorstellen. Met het belichten van slechts één kant van quasi win-win maatregelen (lastenverlichting voor de één heeft lastenverzwaring voor de ander of een inkrimping van het door de overheid aangeboden arrangement tot gevolg) wordt eveneens kordaat afgerekend. Slechts een enkele keer zondigt de auteur tegen haar eigen regels, bijvoorbeeld door in het debat over het belastingstelsel de mate waarin een progressief of proportioneel stelsel kan bijdragen aan automatische stabilisatie onderbelicht te laten.

Aanrader

Maar wanneer de binnen één thema gepresenteerde mythes dan ook nog eens onderling met elkaar in verband ge-

bracht worden, levert dat de lezer een bij vlagen sensationele leeservaring op. Daarbij gaat zij normatieve vragen, zoals het verschil tussen behoefte en (koopkrachtige) vraag, het belang van werkgelegenheid als een waarde op zichzelf en de vraag naar een eerlijke inkomensverdeling, niet uit de weg. Plezierig is dat de auteur ook hier een afgewogen beeld van de mogelijke opties serveert en de uiteindelijke standpuntbepaling aan de lezer zelf overlaat. Dat maakt dat dit boek, ondanks dat de anno 2015 actuele aangehaalde onderzoeksgegevens natuurlijk een houdbaarheidsdatum hebben, een waardige opvolger van Hazlitt en Chang. Meer nog door de wijze waarop De Rijks antwoorden op economische vraagstukken tot stand komen dan de concrete antwoorden zelf zich is dit een welkome en probate bijsluiter voor de volger van de (debatten over) de Nederlandse economie.

Tim Simonse